

Azərbaycan multikulturalizmi dünyaya örnəkdir

Multikulturalizm Azərbaycan xalqının milli-mənəvi dəyərlərində önəmli yer tutur

Akif Nəsirli

Tolerantlıq və milli dözümlülük Azərbaycan xalqının mənəvi sərvətidir. Maddi sərvətlərimizlə yanaşı, dünya xalqları mənəvi sərvətlərimizdən də bəhrələnir. Azərbaycan xalqının yaşadığı ərazi - sərhədlərimiz də daxil dünya xalqlarının muzeyi adlandırıla bilər. Çünki Azərbaycanda elə kəndlər var ki, onların ayrıca, dünyanın heç bir yerində rast gəlinməyən dili, adət-ənənəsi və mənəvi dəyərləri var. Yəni bir kənd ayrıca bir xalqdan ibarətdir və onlardan artıq dünyanın heç bir yerində yoxdur. Bu əlaməti hər bir mütəxəssis özünəməxsus tərzdə yozur. Bu məsələdə ortaya çıxan sual ondan ibarətdir ki, dünyada bir kənd qədər, yəni 3-5 min civarında olan xalq mövcud deyilsə, bəs Azərbaycanda bu qədər azsaylı xalqlar haradan peyda olub?

Bəzi alimlər bu azsaylı xalqların Azərbaycana haradansa köçüb gəldiyini, bir çoxları isə bu kənd-xalqların çətin relyefli ərazilərdə təcrid olunmuş vəziyyətdə uzun müddət yaşayan azərbaycanlılardan yarandığını iddia edirlər. İkinci versiya heç də ağılabatan deyil. İstənilən xalq ona yad olan ərazilərdə yaşadığında heç də öz dilini və adət-ənənəsini itirmir. Bu, dünya təcrübəsində özünü göstərir.

Məsələn, Azərbaycan Respublikasında cəmi 10 milyon əhali yaşayır, lakin dünyada Azərbaycan xalqının sayı 50 milyondan çoxdur. Harada yaşamasından asılı olmayaraq, xalqa assmiliyasiya təsirləri, onu digər xalqlar içərisində "əritməyə" cəhdlər yoxdursa, xalq öz kimliyini, milli-mənəvi dəyərlərini mütləq qoruyub saxlayacaq. İranda 40 milyona yaxın azərbaycanlı yaşayır. Artıq 200 ildən çoxdur ki, bu milləti farslaşdırmaq istəyirlər. Faktiki olaraq, İranda Azərbaycan dilində ibtidai məktəb yoxdur, radio və televizya isə son vaxtlar xalqın təkidi ilə yaradılıb. Buna baxmayaraq, fars ləhcəsi ilə də olsa, xalq öz dilini qoruyub saxlaya bilər. Bununla yanaşı Güneyli azərbaycanlılar öz adət-ənənələrini, milli-mənəvi dəyərlərini də qorumaqda davam edir. Bütün kökənindən ayrı düşmüş xalqlar belədir.

Elə isə Azərbaycanda yaşayan belə-xalqlar necə yaranıb? Etnoqrafiya ilə məşğul olan alimlərin böyük əksəriyyəti hesab edir ki, Azərbaycanda muzey eksponatı kimi qalan kənd-xalqlar, əslində tarixin hər hansı bir dönməsində müxtəlif səbəblərdən, müharibə və istilalar ucbatından məhv edilərək sıradan çıxmış böyük xalqların qalıqlarıdır. Bu xalqların digər ərazilərdə yaşayan hissəsi azalıb digər xalqların içərisində əriyərək yoxa çıxıb. Azərbaycan xalqı isə ta qədimdən tolerant xalq olduğundan onların dilinə, adət-ənənələrinə və digər milli-mənəvi dəyərlərinə hörmətlə yanaşmış, onların öz milli kimliyini qorumağa şərait yaradıb. Ona görə də kənd-xalqların dünyanın digər regionuna düşən hissəsi tarixin səhnəsindən çıxsada da, Azərbaycana sığınan kiçik kontingent isə bir kənd çərçivəsində olsada öz varlığını qoruyub saxlaya bilər.

Təkcə yuxarıda qeyd etdiyimiz faktla təsdiq etmək olar ki, Azərbaycan xalqı ta qədim zamanlardan tolerant və digər mədəniyyətlərə qarşı dözümlü bir xalq olub. Biz tolerantlıq və ya multikulturalizm ifadələrinin dünyanın yeni tarixində yaranmasının şahidi olmuşuq. Əvvəllər Azərbaycan lekskonunda da bu ifadələr olmayıb. Amma bu ifadələrin özündə ehtiva etdiyi mənəvi dəyər Azərbaycan xalqının milli mentalitetində minilliklər əvvəl yer alıb.

Belə ki, Azərbaycan klassik ədəbiyyatına nəzər salsaq görərik ki, xalqımızın dövrün ədəbləri bu dəyəri təbliğ edib, dünyaya yaymağa çalışıb. Sadəcə olaraq Azərbaycan xalqının klassik ədəbləri bu dəyəri haqq-ədalət kateqoriyaları içərisində ümumiləşdiriblər.

Məsələn, bu günlərdə 880 illiyini qeyd etdiyimiz, dünya nəzminin Günəşi sayılan, dahi Nizami Gəncəvinin "Yeddi gözəl" poemasını Avropada və dünyanın digər inkişaf etmiş ölkələrində, yalnız müasir mərhələdə anlayırlar. Çünki Nizami Gəncəvinin dilindən danışdığı yeddi gözəlin hər biri bir millətin nümayəndəsi idi. Burada bir məqamı da vurğulamağa dəyər ki, N. Gəncəvinin yaratdığı yeddi gözəl obrazları içərisində çinli qız da var idi. Məşhur "Xeyir və Şər" bölümü, məhz Çin qızının dili ilə səsləndirilir. Çin qızını o zaman əsərlərdə təsvir etmək böyük cəsarət tələb edirdi. Müsəlman Yaxın Şərqində Çin lənətlənmiş bir məmləkət sayılırdı. Bunun səbəbi isə Çində heç bir dinin təcəllə etməməsi idi. Həmin dövrdə müsəlman dünyasında belə bir atalar sözü də yaranmışdı: "Elim dalınca lazım gəlsə Çinə də getmək olar". Bu atalar sözü məhz müsəlman dünyasının Çinə nifrətini göstərən ən bariz nümunədir. Belə bir şəraitdə çinli qızın "Çin gözəli" obrazı kimi əsərdə canlandırılmasının özü tolerantlığın, milli-dini dözümlülüğün - indi biz adını "multikulturalizm" qoyduğumuz mənəvi dəyərin təbliği idi. Burada şair öz nüfuzuna və zəkasına arxalanaraq belə riskə gedir. Lakin poema o qədər ustalıqla yaradılıb ki, o zaman əsərin tənqid edilməsinə cəsarəti çatan kimsə tapılmadı. Bəlkə də olub, amma bununla bağlı əlimizdə tarixi fakt yoxdur.

Bütün bunlar və sadalamadığımız xeyli dəlillər sübut edir ki, Azərbaycan multikulturalizminin yaşı əsrlərlə ölçülür. Ona görə də bu dəyərin dünyada təbliğ edilməsi, bütün dünyaya yayılması indiki nəslin müqəddəs borcudur. Bu borcun reallaşdırılmasında Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin xüsusi

xidmətləri var. Belə ki, artıq illərdir ki, bu qurum "Azərbaycan multikulturalizmi" kitabının tədrisini təşkil etməklə məşğuldur. Artıq kifayət qədər uğurlar da var.

Qurumun saytında yazılır ki, Azərbaycan multikulturalizminin xarici ölkələrdə tədrisi layihəsi çərçivəsində Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin təşkil etdiyi dərslər 2021-2022-ci tədris ilində də uğurla davam etdiriləcək. Azərbaycanın multikulturalizm ənənələri, bütövlükdə Azərbaycan mədəniyyəti və tarixinin təbliği layihəsi kimi həyata keçirilən tədris prosesində artıq 23 xarici ölkə universiteti iştirak edir. Bu tədris ilindən etibarən, siyahıya daha iki xarici ölkə universitetinin adı əlavə ediləcək. Multikulturalizm Mərkəzi ilə Cənubi Koreyanın Donqduk Qızlar Universitetinin Avrasiya Türk xalqları Araşdırma İnstitutu arasında əməkdaşlıq haqda müqavilə imzalanıb. Müqaviləyə əsasən, Donqduk Qızlar Universitetinin Avrasiya Türk xalqları Araşdırma İnstitutunda "Azərbaycan multikulturalizmi" fənni tədris olunacaq. Dərslər 2021-2022 tədris ilinin birinci semestrinə planlaşdırılır. Xatırladaq ki, Donqduk Qızlar Universiteti 1950-ci ildən fəaliyyət göstərir və 7500 tələbəsi var.

BBMM-dən verilən məlumata görə, Multikulturalizm Mərkəzi ilə Pakistan Müasir Dillər Milli Universiteti arasında da danışıqlar aparılır. Əməkdaşlıq müqaviləsi imzalandıqdan sonra, 2021-2022-ci tədris ilinin 2-ci semestrində bu universitetdə də "Azərbaycan multikulturalizmi" kursunun tədrisi planlaşdırılır.